

УДК 338:332

В. В. Сергеева,
к. т. н., старший викладач кафедри економіки та обліку господарської діяльності,
Нововолинський факультет Тернопільського національного економічного університету

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НИЗЬКОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

V. Syerhyeyeva,
Ph.D., senior lecturer in "Economics and account of economic activity",
Novovolynsk Faculty of Ternopil National Economic University

SOLUTIONS TO THE PROBLEM OF LOW COMPETITIVENESS IN THE DISADVANTAGED UKRAINIAN REGIONS

У статті розглянуто наукові засади застосування економічних підходів щодо вирішення питання підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів України. Проаналізовано конкурентні переваги та недоліки окремих регіонів та України в цілому, виявлено подібності й відмінності в індивідуальних оцінках фінансово-економічного стану областей. Описано поточну ситуацію та проаналізовано потенціал впливу на конкурентоспроможність країни й окремих регіонів рівня розвитку бізнесу та його факторів, таких як: адаптивність, корпоративне управління, корпоративна етика та соціальна відповідальність, управління персоналом, інновації, внутрішні бізнес-процеси, розвиток фінансового ринку і фінансування. На основі наданих результатів аналізу опитування керівників компаній [1] щодо основних проблемних чинників для ведення бізнесу в Україні (у регіональному та галузевому розрізах) запропоновано ймовірно варіанти вирішення питань щодо врегулювання фінансово-економічної ситуації, а також наведені критерії сталого розвитку регіонів.

The article deals with the application of scientific principles of economic approaches to address the issue of increasing the competitiveness of individual regions of Ukraine. Analysis of competitive advantages and disadvantages of individual regions and Ukraine as a whole, revealed similarities and differences in the individual assessment of the financial and economic standing areas. It is described the current situation and analyze the potential impact on the competitiveness of certain regions of the country and the level of business and its factors such as adaptability, corporate governance, corporate ethics and social responsibility, human resources, innovation, internal business processes, financial market development and financing. According to the findings of the analysis of the survey of companies [1] on the main problematic factors for doing business in Ukraine (by region and by sector) it is suggested the possible solutions to resolve the issues of economic and financial situation, and given the criteria of sustainable development.

Ключові слова: рейтинг економічного розвитку, інновації, внутрішні бізнес-процеси, розвиток фінансового ринку, Індекс конкурентоспроможності.

Key words: rating of economic development, innovation, internal business processes, the financial market development, the competitiveness index.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Дослідження конкурентоспроможності регіонів України засвідчує його затребуваність різними категоріями користувачів від представників центральної та регіональної влади до студентів. Аналіз Індексу національної конкурентоспроможності [1, с. 23; 2; 3, с. 97—101] є джерелом об'єктивної, методологічно обґрунтованої і своєрідно унікальної інформації, яку використовують у процесі прийняття стратегічних рішень як щодо розвитку країни та окремих її регіонів, так і інвестування та розміщення бізнесу. Результати дослідження дають можливість визначити слабкі сто-

рони і конкурентні переваги кожного з 27 регіонів України, стимулюючи здорову конкуренцію і встановлюючи орієнтири для регіонального розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Фондом "Ефективне управління" опубліковано 6-е видання Звіту про конкурентоспроможність регіонів України [1], який містить Індекс національної конкурентоспро-

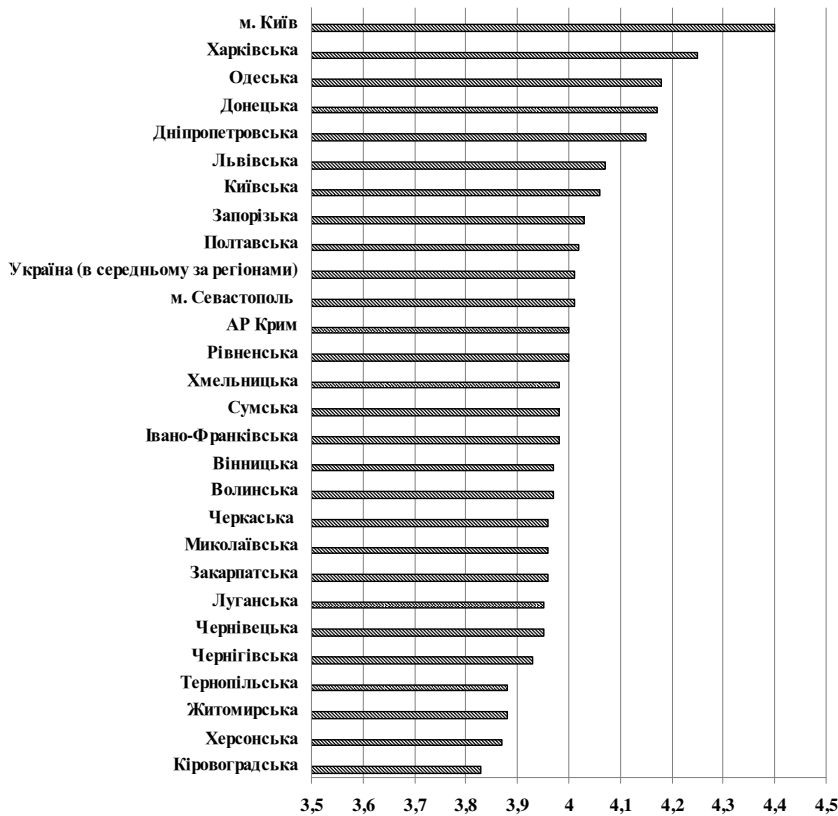

Рис. 1. Показники Індексу конкурентоспроможності регіонів України

можності 2013. Третій рік поспіль Звіт надає оцінку всіх 27 адміністративно-територіальних одиниць країни, що дає можливість здійснити порівняльний аналіз результатів окремо взятого регіону у динаміці і в порівнянні з іншими регіонами України, а також з країнами світу. Проте у звіті відсутнє наведення можливих варіантів вирішення проблеми некоректного розпорядження ресурсами. Що у свою чергу перешкоджає окресленню пріоритетів та стимулюванню реалізації економічних реформ і довгострокових програм розвитку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо поліпшення фінансової та соціально-економічної ситуації кризових (депресивних) регіонів [4] країни задля забезпечення сталого зростання та формування стійкості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У всьому світі безробіття (або загроза безробіття) залишається основною проблемою довгострокового та сталого розвитку [5, с. 122—130]. На фоні цієї проблеми одним із факторів, який набуває все більшого значення в стимулюванні конкурентоспроможності країн, стає якісна освіта. Проблема системи освіти в Україні, а також і у багатьох країнах світу могла б бути вирішена за рахунок кращої відповідності потребам ринку праці. Якісна система освіти повинна допомагати економіці уникнути нестачі кваліфікованої робочої сили, забезпечувати бізнес кваліфікованими кадрами, а також розвивати інноваційний потенціал та підприємництво, яке здебільшого використовує автоматизовані системи виробництва.

Аналіз конкурентоспроможності можна провести за рахунок використання Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК), який являє собою комплексний інструмент оцінювання мікро- і макроекономічних показників національної конкурентоспроможності.

Рейтинг конкурентоспроможності регіонів України [1, с. 7] наведений на рисунку 1. У 2013 році п'ятірка лідерів виглядає наступним чином: місто Київ, Харківська область, Одеська, Донецька і Дніпропетровська області [1, с. 29].

Концепція конкурентоспроможності включає до свого складу статичні й динамічні складові. Продуктивність країни визначається її спроможністю підтримувати високий рівень прибутків, а отже вона є одним із найголовніших детермінантів дохідності інвестицій, що представляє собою один з ключових факторів, які пояснюють потенціал зростання економіки. Продуктивність і конкурентоспроможність визначаються багатьма детермінантами. Упродовж багатьох століть економісти намагалися віднайти і зрозуміти фактори, пов'язані із цим процесом. Унаслідок цього виникали різноманітні теорії: від концепції спеціалізації і розподілу праці, розробленої Адамом Смітом [1, с. 12], до пріоритетності інвестицій у фізичний капітал та інфраструктуру в економістів неокласичної школи. Останні сучасні теорії вивчають інші механізми, наприклад, освіту та навчання,

технологічний прогрес, макроекономічну стабільність, високий рівень державного управління, розвиненість бізнесу й ринкову ефективність. Усі зазначені фактори є важливими для конкурентоспроможності й економічного зростання, вони не виключають один одного.

При створенні ІГК до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності [1, с. 12]: базові вимоги (інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта), підсилювачі ефективності (вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку), фактори розвитку та інноваційного потенціалу (рівень розвитку бізнесу та інновації).

Дванадцять складових конкурентоспроможності [1, с. 18] є взаємозв'язаними та мають тенденцію до посилення одна одної, однак слабкі позиції у певних аспектах часто негативно впливають на інші аспекти. Наприклад, важко буде досягти високого показника у складовій інновацій (12-а складова), не маючи достатньо освіченої й добре підготовленої робочої сили (4-а і 5-а складові), здатної втілювати найновіші технології (9-а складова), без належного рівня фінансування (8-а складова) науково-дослідних праць і без ефективного ринку товарів, який надає можливості просування інновацій на ринку (6-а складова).

Найпроблемнішими показниками складової ефективності ринку товарів є низькі частка іноземної власності, інтенсивність конкуренції на ринку, а також обтяжливість митних процедур.

Результати Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2013 [1] свідчать про те, що економіка України

недостатньо конкурентоспроможна в глобальному масштабі.

Корупція стимулюється негласною згодою бізнесу діяти за незаконними схемами, робоча сила недостатньо кваліфікована через небажання компаній вкладати кошти в розвиток своїх співробітників, конкуренція на ринку недосконала, наявні труднощі з отриманням позикових коштів, тому що стандарти звітності та прозорість у бізнесі далекі від ідеалу, новітні технології не отримують належного поширення, тому бізнес до цього морально і технологічно просто не готовий.

До факторів, які визначають рівень розвитку бізнесу, і які можна оцінити на основі показників, що входять до Індексу глобальної конкурентоспроможності, можна віднести наступні:

- адаптивність бізнесу та корпоративне управління;
- корпоративна етика, корпоративна соціальна відповідальність і кадрова політика;
- інновації та бізнес-процеси; корпоративні фінанси.

Хоча Україна все ще знаходиться на рівні порівнюваних з нею економік, що розвиваються, технологічний розрив з провідними економіками зростає. Більше того, показники технологічної готовності істотно відрізняються у регіонах України: в країні помітний міжрегіональний технологічний розрив.

Ефективність і гнучкість ринку праці дає можливість підвищити результати діяльності працівників, а також утримати і привернути таланти у країну.

Критичну ситуацію з фінансуванням можна пояснювати наслідками кризи, однак важливим фактором також є низький рівень розвитку фінансового ринку в Україні, причому за рядом показників його оцінки за останні роки дещо погіршились.

Як показало дослідження факторів розвитку бізнесу, проведене в рамках підготовки Звіту про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [1], поліпшення конкурентних позицій України у світі стримується багато в чому низьким розвитком самого бізнесу — на додачу до існуючих проблем інституцій, погіршення низки макроекономічних показників, втрати позицій країни за деякими показниками освіти та інфраструктури, стан яких багато в чому визначається роллю держави.

Важливо відзначити загрозу того, що український бізнес стає все менш інноваційним. Вагомі інноваційні розробки зосереджені в небагатьох регіонах і галузях проте в масштабах країни ситуація в останні роки стала критичною. Систематично погіршуються позиції і регіонів, і країни в цілому, з венчурного фінансування, внаслідок чого зниження інноваційної ефективності бізнесу перетворюється на довгостроковий тренд.

Більше того, український бізнес все більшою мірою стикається з обмеженими можливостями фінансування, що зумовлено низьким рівнем розвитку фінансового ринку — і це при тому, що фінансовий сектор за багатьма параметрами є одним з найбільш розвинених у порівнянні з іншими секторами бізнесу в країні.

Низький рівень розвитку українського бізнесу, в сукупності з його слабкою адаптивністю до нових і мінливих через глобалізацію умов, є однією з ключових причин низької поточної оцінки конкурентоспроможності України в цілому та її регіонів зокрема.

Така ситуація стає вельми критичною в умовах посилення економічної інтеграції України (вступ до СОТ (Світова Організація Торгівлі), створення зон вільної торгівлі з СНД, ЄС і рядом інших країн). Інтеграція української економіки може допомогти бізнесу підняти свої бізнес-процеси на більш високий рівень і перейняти кращі стандарти у лідерів.

Як показує дане дослідження [1], за рядом показників розвитку бізнесу в окремих українських регіонів і галузей цілком конкурентні за світовими мірками оцінки. Конкурентоспроможність України в цілому може піднятися, якщо і решта регіонів і галузі зможуть підтягнути свої позиції до рівня позицій лідерів.

Нестабільність державної політики найсуттєвішим бар'єром для ведення бізнесу в Україні. Так, вважають керівники бізнесу в 21 із 27 регіонів України [1]. На другому місці в рейтингу найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу розташувався лідер торішнього рейтингу — податкова політика.

З метою подолання вищенаведених проблем необхідно впроваджувати ряд програм, які спрямовані на покращення фінансово-економічної ситуації проблемних регіонів країни.

Метою такої програми має бути підвищення конкурентоспроможності економіки кризової області, створення привабливого середовища для ведення бізнесу, а також нової якості життя і праці населення. Реалізація програми має забезпечити якісні зміни в економіці регіону з одночасним підвищенням використання людського, виробничого і природного потенціалу, зростання надходження інвестиційних ресурсів, досягнення більш високого рівня соціального розвитку.

Основні складові підвищення конкурентоспроможності економіки та інвестиційно-інноваційної політики депресивних областей (регіонів):

- забезпечення стабільності соціально-економічного розвитку регіону;
- підвищення ефективності державного управління;
- розвиток людського капіталу;
- покращення складу трудових ресурсів;
- модернізація інфраструктури;
- поширення інформаційно-комунікаційних технологій;
- розвиток та підтримка малого та середнього бізнесу (підприємництва);
- розвиток фінансових ринків;
- підвищення технологічного рівня виробництва та ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів (енергоощадні технології);
- введення енергозберігаючих технологій та стимулювання їх розвитку;
- стабілізація та поліпшення екологічного стану території області;
- посилення інноваційної складової розвитку економіки тощо.

Для активізації залучення інвестиційних ресурсів (як внутрішніх, так і прямих іноземних інвестицій) у областях та регіонах органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування необхідно застосувати додаткові соціально-економічні та адміністративно-правові стимули і механізми, які б відповідали довготривалим національним інтересам України і не суперечили б пріоритетності розвитку національного бізнесу.

Основні напрями реалізації даного завдання.

У сфері дозвільної системи:

- підготовка та подання в установленому порядку позицій щодо істотного скорочення кількості видів діяльності й робіт, що вимагають одержання дозволів на місцевому рівні, спрощення процедур видачі документів, зменшення часових і грошових витрат при одержанні документів дозвільного характеру;
- внесення в установленому порядку пропозицій щодо збільшення переліку видів послуг, які можуть виконуватися суб'єктами господарської діяльності без отримання документів дозвільного характеру;

— усунення недоліків в роботі органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій, уповноважених відповідно до діючого законодавства видавати документи дозвільного характеру, шляхом налагодження тісної співпраці відповідно до Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" із місцевими дозвільними органами;

— підготовка пропозицій щодо спрощення дозвільної системи в будівництві шляхом скорочення кількості та строків оформлення дозвільних документів, необхідних для початку будівельно-монтажних робіт та введення об'єкту капітального будівництва у експлуатацію; спрощення процедури відведення земельних ділянок для будівництва.

У сфері залучення інвестицій і розвитку підприємництва:

— проведення роботи з суб'єктами підприємницької діяльності регіону щодо створення так-званих екологічних технопарків та інших об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва;

— забезпечення ефективності функціонування механізмів державно-приватного партнерства;

— створення умов щодо забезпечення інформаційної й організаційної підтримки іноземних інвесторів з боку представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

— створення на визначених територіях спеціальних умов для залучення іноземних інвестицій;

— сприяння створенню умов щодо забезпечення виконання органами виконавчої влади зобов'язань у сфері технічного регулювання прийнятих Україною відповідно до вимог Світової організації торгівлі та законодавства Європейського Союзу;

— забезпечення рівних умов діяльності на ринку для всіх представників вітчизняного бізнесу та іноземних компаній;

— створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій з метою відновлення архітектурних пам'яток області;

— розширення співпраці з міжнародними організаціями, у тому числі фінансовими (Всесвітнім банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком тощо).

У сфері житлово-комунального господарства:

— створення сприятливих умов для залучення приватних інвестиційних ресурсів та коштів у галузь;

— залучення фінансових ресурсів вітчизняних і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів у сфері житлово-комунального господарства з метою реалізації проектів модернізації житлово-комунальної інфраструктури;

— реалізація проектів з впровадження енергозберігаючих технологій в житлових будинках.

У сфері модернізації інфраструктури області:

— спрощення процедури погодження й затвердження інвестиційних проектів та участі приватного капіталу в інвестуванні об'єктів відновлювальної енергетики;

— урегулюванню питань приєднання до комунікаційних мереж об'єктів інвестиційно-інноваційної діяльності тощо.

У сфері розвитку транспортної інфраструктури:

— розроблення механізму залучення приватних інвестицій в інфраструктурні проекти області;

— вирішення питання можливості фінансування інвестиційних проектів з розвитку транспортної інфраструктури з боку державного та місцевих бюджетів, а також сприяння пошуку інших приватних інвесторів.

У сфері розвитку земельної реформи:

— підвищення ефективності управління в галузі державних закупівель продукції сільського господарства;

— залучення іноземних інвестицій з метою запровадження інноваційних технологій, які спрямовані на покращення діяльності сільського господарства;

— створення земельно-інформаційної бази даних інвестиційних об'єктів, проведенню інвентаризації земельних ресурсів;

— інформування сільського населення та суб'єктів підприємницької діяльності області щодо можливостей залучення інвестиційних ресурсів та реалізації інвестиційних проектів у сфері "зеленого" туризму та вирощування екологічно чистих продуктів харчування.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Формування позитивного ділового та інвестиційного клімату — це одне із стратегічних завдань органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування адміністративно-територіальної одиниці. Політика органів виконавчої влади повинна забезпечити створення умов, які сприятимуть організації та успішному розвитку бізнесу в області та регіоні.

Програма залучення інвестицій в економіку проблемних областей спрямована на підтримку розвитку підприємства в напрямі його подальшої інтеграції до світового господарського простору, впровадження інвестиційно-інноваційної моделі соціально-економічного розвитку області, підвищення конкурентоспроможності її економіки, створення сприятливих умов для зростання надходження інвестиційних ресурсів, включаючи прямі іноземні інвестиції, а також збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Література:

1. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 / [упорядкув., сп. і прим. Т. Бойко, І. Гончаренко, Н. Дмитрук та ін.]. — К.: Фонд "Ефективне управління", 2013. — 232 с.
2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.Й. Малік, О.А. Нужна. — К.: Інститут аграрної економіки, 2007. — 270 с.
3. Іванюта В.Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності / В.Ф. Іванюта // Агроінком. — 2008. — № 1-2. — С. 97—101.
4. Лишиленко В.І. Регіональна економіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Лишиленко В.І. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 384 с.
5. Машика Ю.В. Стан та проблеми безробіття в Україні / Ю.В. Машика, О.І. Бобруйко // Економічний простір. — 2013. — № 74. — С. 122—130.

References:

1. Bojko, T. Honcharenko I. and Dmytriuk N. (2013), Zvit pro konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrainy 2013 [The report on competitiveness of Ukraine's regions 2013], Fond Efektyvne upravlinnia, Kyiv, Ukraine.
 2. Malik, M. J. and Nuzhna, O. A. (2007), Konkurentospromozhnist' ahrarykh pidpriemstv, metodolohiia i mekhanizmy [The competitiveness of agricultural enterprises: methodology and mechanisms], Instytut ahrarynoi ekonomiky, Kyiv, Ukraine.
 3. Ivaniuta, V. F. (2008), "Theoretical and methodological approaches to the formation of competitive", Ahroinkom, vol. 1—2, pp. 97—101.
 4. Lyshylenko, V. I. (2009), Rehional'na ekonomika [Regional Economics], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
 5. Mashyka, Yu. V. and Bobrujko, O. I. (2013), "Condition and problems of unemployment in Ukraine", Ekonomichnyj prostir, vol. 74, pp. 122—130.
- Стаття надійшла до редакції 29.04.2014 р.*